

ВАСПИТНИ ПРОЦЕСИ У ПОРОДИЦИ: ПОВЕЗАНОСТ КВАЛИТЕТА ДИЈАДНИХ И ТРИЈАДНИХ ОДНОСА

Ивана Мухић*, Марија Зотовић, Јелица Петровић и Бојана Авић
Филозофски факултет, Нови Сад

Апстракт. Истраживање приказано овим радом има за циљ да опише релације између васпитних стилова као дијадних и кородитељских односа као и тријадних релација у породици које укључују процесе васпитања и бриге о детету. Узорком су обухваћене породице које имају дете адолесцентног узраста. Подаци су добијени од 200 испитаника, просечног узраста 18 година. Испитаници су процењивали васпитне стилове својих родитеља (засебно оца, засебно мајке) на *Упитнику за процену васпитног стила родитеља*, а затим и квалитет кородитељске сарадње у њиховим породицама упитником *Кородитељски односи у породици*. Резултати указују на значајну повезаност димензија васпитних стилова родитеља са кородитељским односом. При том је израженији допринос афективних димензија васпитног стила родитеља, а уочене су и описане разлике у међусобним релацијама васпитних стилова и кородитељске сарадње с обзиром на пол родитеља. Ефекти процењене кородитељске сарадње на васпитно понашање оца су евидентнији.

Кључне речи: кородитељски односи, васпитни стилови, породица, адолесценција.

Рођењем детета брачни систем који је до тада функционисао као једини, постаје само један од неколико значајних и међусобно испреплетаних субсистема породице. Иако се као најочљивије промене бележе формирање односа мајка–дете и отац–дете, рођење детета подразумева и формирање новог – *кородитељског субсистема* чији се задаци пре свега тичу подизања и социјализације деце, адекватне бриге о њима, успостављање граница родитељског надзора (родитељски надзор), правила и контроле (Milojković i sar., 1997).

Самом родитељству посвећена је велика теоријска и истраживачка пажња. Упркос томе, у већини радова фокус је стављен на ефекте родитељства и детерминанте квалитета родитељства у односу између једног родитеља и једног детета. Истраживачи су дуго превиђали значајне ефекте које на развој детета може имати квалитет и функ-

* E-mail: imihic@ff.ns.ac.yu

ционалност сарадње између две одрасле особе које о њему брину и које га васпитавају. Потреба да се у истраживањима посвети пажња кородитељским односима дошла је, пре свега, из системске породичне терапије, која родитеље посматра у контексту извршног система у оквиру породице и у контексту родитељских улога и сарадње, заједничког и дељеног управљања правилима, интеракцијом и односима у породици (Minuchin, 1985). Значајан допринос разумевању потребе за увођењем овог контекста родитељства, дала је и теорија објектних односа. Вајсман и Кохен (Weisman & Cohen, 1985), представници ове теорије, понудили су и један од првих оквира за разумевање васпитних релација међу родитељима. Њихова дефиниција *родитељског савеза* дуго је сматрана оптимумом операционализације кородитељске сарадње. Однос родитељског савеза, према овим ауторима, формиран је уколико су оба партнера заинтересована за дете, сваки партнер цени ниво укључености другог партнера у интеракцију са дететом, сваки партнер поштује процене и одлуке другог везане за дете и интеракцију са њим и ако оба партнера имају потребу за комуникацијом у вези са темама које се тичу родитељства и детета (Abidin & Konold, 1999; Weisman & Cohen, 1985). Касније, теоретичари и истраживачи значајно су допуњавали и мењали ову концепцију, мада су питања концептуализације и оптималних начина мерења и кодирања кородитељских односа још увек отворена (Feinberg, 2003; Mc Hale *et al.*, 2004; Van Egeren & Hawkins, 2004).

Досадашња истраживања указују да су ефекти које кородитељска сарадња има на развој детета значајно другачији и независни од ефеката које могу остварити брачни односи (Abidin & Brunner, 1995; Abidin & Konold, 1999; Feinberg, 2003; Mc Hale & Rasmussen, 1998). Снажан и функционалан родитељски савез значајно се мења, пратећи узрасне специфичности детета (Belsky *et al.*, 1991; Belsky *et al.*, 1995), али је доследно повезан са нижим стресом у родитељству (Abidin & Brunner, 1995). Квалитет комуникације и расподеле моћи међу партнерима (Hughes *et al.*, 2004; Talbot & Mc Hale, 2004), искуства из примарних породица (Stright & Bales, 2003) и баланс у нивоу образовања родитеља (Gable *et al.*, 1994) могу значајно да утичу на функционалност родитељског савеза. Квалитет кородитељске сарадње остварује значајне ефекте током адаптације родитеља на родитељску улогу, као и на укључивање оца у бригу о детету (Allen & Howkins, 1999; Mc Bride & Rane, 1998).

Постоји концептуална разлика између индивидуалног понашања родитеља према детету и кородитељске сарадње. Системска теорија

претпоставља да, иако првенствено укључује оца и мајку, кородитељска сарадња значајно укључује и дете. Дакле, у нуклеарним породицама, кородитељски односи су тријадне природе. Истраживања која укључују породице са више од једног детета најбоље указују на тријадну природу кородитељских односа. Наиме, показано је да се у овим породицама кородитељски однос не може проценити као подржавајући или компетитиван уколико се не узме у обзир дете које је фокус родитељске сарадње (Mc Hale *et al.*, 2004; Volling & Elins, 1998). Такође, породице које су настале разводом и које су својом структуром дијаде (самохране родитељи–дете) могу да задрже форму отац–мајка–дете и након развода, када су у питању кородитељски односи (Mc Hale *et al.*, 2004). Будући да укључују дете, кородитељски односи су значајно повезани с функционалношћу породице у целини – они представљају основ формирања функционалних граница међу субсистемима (Gable *et al.*, 1994), а њихова нефункционалност у великој мери повећава ризик за формирање триангулационих процеса (Fivaz-Depeursinge & Favez, 2006; Gable *et al.*, 1994).

Истраживања указују да квалитет кородитељских односа оставља значајне ефекте на родитељско понашање и однос родитељ–дете (Mc Hale, 2000, према Lindsey *et al.*, 2005). Ипак, иако је повезаност међу њима значајна (Gable *et al.*, 1994), постоје докази да је кородитељски однос различит од васпитног стила (Floyd & Zmich, 1991; Lindsey *et al.*, 2005; Mc Connell & Kerig, 2002). Васпитни стил се као аспект родитељства већ више деценија посматра као димензионалан конструкт, укључујући у највећем броју модела димензију контроле (односи се на степен аутономности који је детету омогућен: постојање и начини одржавања надзора, граница, правила, похвале и казне) и афективну димензију која се односи на емоционално укључивање и прихватање детета од стране родитеља, приступачност, заинтересованост, подржавање (Everett-Bailey, 2005; Maccoby & Martin, 1983; Baumrind, 1991, према Fletcher *et al.*, 1999; Sabbatini & Leaper, 2004). У радовима наших истраживача, превладава дводимензионално посматрање васпитног стила. Комбинацијом афективне и димензије контроле добија се типологија четири васпитна стила: топло-попустљиви, хладно-ограничавајући, топло-ограничавајући и хладно-попустљиви, који по карактеристикама и развојним корелатима кореспондирају са моделом који су описали Maccoby и Martin (Genc, 1988; Genc и Kodžopeljić, 1995; Milošević, 1995). Оваква класификација/типологија васпитних стилова биће коришћена и у овом истраживању.

Метод

Проблем и циљеви истраживања

Основни проблем којим се бави истраживање презентовано овим радом тиче се повезаности образаца и карактеристика васпитних стилова као дијадне васпитне релације која укључује однос родитељ–дете и квалитета кородитељске сарадње као тријадне васпитне релације која укључује однос мајка–отац–дете. Питање на које ово истраживање покушава да пружи одговор односи се на квалитет и природу међусобних повезаности између овако конципираних кородитељских васпитних релација у породици.

Варијабле и инструменти истраживања

Васпитни стилови родитеља. Мерени су и операционализовани Упитником за процену васпитног стила родитеља (Genc i Kodžopeljić, 1995) заснованом на дводимензионалном моделу васпитних стилова, према коме се васпитно понашање родитеља може процењивати у односу на афективну димензију (са екстремима топло–хладно) и димензију контроле (са екстремима попустљиво–контролишуће васпитање). У упитнику се налазе 24 тврдње. Свака тврдња садржи опис понашања родитеља, те се од испитаника тражи да на петостепеној скали процени колико је то понашање карактеристично за његовог оца или мајку. На основу одговора испитаника могуће је добити категорију васпитног стила (топло–попустљиво, топло–ограничавајуће, хладно–попустљиво, или хладно–ограничавајуће васпитање) као и скор добијен испитивањем афективне димензије и димензије контроле. Упитник је намењен за процену васпитних стилова родитеља од стране деце адолесцентног и старијих узраста. Овај упитник, као и већина других који мере васпитне стилове, базирају се на налазима истраживања која указују да су процене васпитног понашања родитеља добијене од стране адолесцената прецизније и представљају боље предикторе њиховог психосоцијалног развоја и менталног здравља, у односу на самопроцену родитеља (Karavasilis *et al.*, 2003).

Квалитет кородитељске сарадње. Мери је и операционализован упитником *Кородитељски односи у породици порекла* (Stright & Bates, 2003). Инструмент има 12 ставки и намењен је адолесцентима и одраслим особама. Испитаници се изјашњавају о томе на који начин се понашају њихови родитељи процењујући на петостепеној скали Ликертовог типа тврдње које су у вези са васпитањем и бригом о деци.

Ставке су сачињене тако да мере подржавајуће родитељство (на пример: *Моји родитељи добро сарађују да би ме васпитали*) и компетитивне облике односа међу родитељима (на пример: *Моји родитељи се свађају око својих родитељских поступака упућених мени – казне, похвале и слично*). Овај начин кодирања сарадничког понашања родитеља понудио је Белски (Belsky & Jaffee, 2005). Овакав кородитељски однос процењује се као подржавајући или кооперативан (карактеришу га изражена подршка у виду једнаких порука детету, одговора на затражену помоћ од стране другог родитеља и слично) или компетитиван, који карактеришу подривање партнерових васпитних утицаја или родитељске улоге, прекидањем заједничких активности партнера и детета, отвореном критиком или игнорисањем затражене помоћи (Gable *et al.*, 1995). Применом инструмента добија се један скор који описује квалитет сарадње између родитеља, при чему већи скор указује на више подржавања у међуродитељском односу. Досадашње провере инструмента на нашој популацији указале су на добре метријске карактеристике (Михић *i sar.*, 2007).

Узорак истраживања

У истраживању је учествовало 200 испитаника узраста од 17 до 24 године (просечна старост била је 18 година). Узраст испитаника укључених у истраживање омогућио је да се примене кратки инструменти, као и да се добије процена васпитних стилова и квалитета сарадње између родитеља од оних чланова породице на које су ефекти васпитања најизраженији. На основу налаза ранијих истраживања уочено је да адолесценти доста строго и прецизно процењују васпитно понашање својих родитеља. Њихове процене показале су се релевантнијим од самопроцена родитеља за предвиђање односа у породици и развојних исхода.

Узорак је чинило сто двадесет и четири адолесцента женског и седамдесет и шест адолесцената мушког пола, при чему највећи број њих (88%) долази из потпуних породица. Испитаници који долазе из непотпуних породица, насталих након развода, процењивали су на *Упитнику за процену васпитних стилова родитеља*, васпитно понашање родитеља са којим живе, док су податке везане за квалитет кородитељске сарадње давали на основу актуелних релација између родитеља. Истраживање је рађено групно, у средњим школама и на факултетима у Краљеву и Новом Саду.

Резултати

Дескриптивни показатељи карактеристика васпитних стилова и квалитета кородитељске сарадње

Анализа заступљености појединих васпитних стилова указала је на очекивану преваленцу топло-попустљивих васпитних образаца и код очева (83%) и код мајки (92.5%), док су остали васпитни стилови заступљени у нижем проценту (Табела 1).

Табела 1: Заступљеност васпитних стилова код очева и мајки

Васпитни стил*	Отац		Мајка	
	фреквенца	валидни %	фреквенца	валидни %
ТП	166	83	185	92,5
ХП	14	7	1	5
ТО	5	2,5	5	2,5
ХО	7	3,5	6	3
недостаје податак	8 испитаника		3 испитаника	

*ТП: топло-попустљиви васпитни стил
 ТО: топло-ограничавајући васпитни стил
 ХП: хладно-попустљиви васпитни стил
 ХО: хладно-ограничавајући васпитни стил

Резултати указују на правилност да се мајке процењују као статистички значајно топлије у односу на очеве, док се њихови скорови на димензији контроле не разликују (Табела 2).

Табела 2: Разлике у димензијама васпитних стилова очева и мајки

Родитељи	Димензија контроле			Афективна димензија		
	AS	SD	t-test	AS	SD	t-test
Очеви	12.37	7.44	-1.46 (н. з)	8.96	7.36	-6.03**
Мајке	13.07	7.47		12.34	6.29	

** p < .01
 н. з - није статистички значајно

Резултати такође указују на правилност високог слагања у васпитним стилима ($r = .36$; $p < .01$ за афективне димензије васпитног стила оца и мајке и $r = .61$; $p < .01$ за димензије контроле васпитног стила оца и мајке).

Од максималног скорa од 60 поена на скали којом је процењиван квалитет кородитељске сарадње, испитаници су кородитељске односе у својим породицама оценили са просечних 47.87. Сви дескриптивни подаци за податке добијене упитником *Кородитељски односи у породици порекла* приказани су у Табели 3.

Табела 3: Дескриптивни показатељи
за процену квалитета кородитељске сарадње

Кородитељска сарадња	Min	Max	AS	AS
	15	60	47.87	7.99

Нису уочене статистички значајне разлике у процени димензија васпитних стилова очева и мајки, као ни у процени квалитета кородитељске сарадње с обзиром на пол детета.

*Релације васпитних стилова родитеља
и квалитета кородитељске сарадње*

Анализа повезаности процењених васпитних стилова родитеља и квалитета кородитељске сарадње, указала је на значајне корелације између ове две варијабле (Табела 4).

Табела 4: Корелације између димензија васпитних стилова родитеља
и квалитета кородитељске сарадње

	Мајка		Отац	
	афективна димензија	димензија контроле	афективна димензија	димензија контроле
Кородитељска сарадња	.31**	.26**	.57**	.32**

** $p < .01$

Подаци указују на правилност да скорови на афективној димензији у васпитном стилу оба родитеља показују значајну позитивну корелацију са процењеним квалитетом кородитељског односа. Дакле, емотивна укљученост родитеља значајно доприноси опаженом подржавајућем односу међу родитељима. Уочена је позитивна веза између квалитета кородитељске сарадње и процене оба родитеља као попустљивијих, мада је она нешто нижег интензитета. Из Табеле 4 такође је могуће закључити да су описане правилности израженије са димензијама васпитног стила оца.

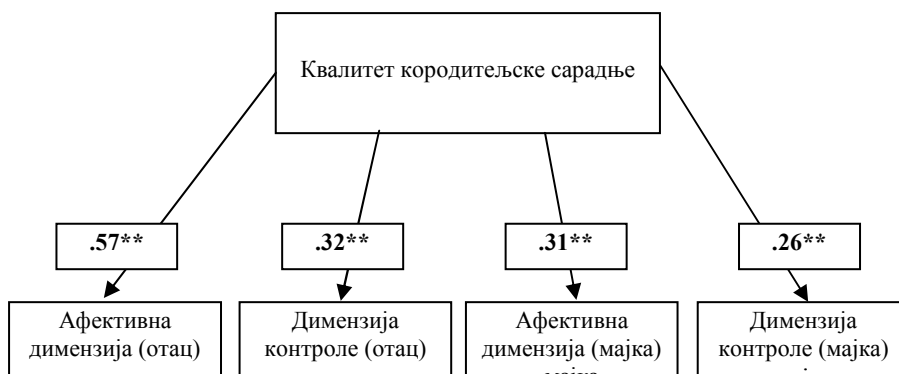
Даље испитивање релација васпитних стилова и квалитета кородитељске сарадње спроведено је полазећи од хипотезе: сâм квалитет кородитељске сарадње може допринети карактеристикама васпитног понашања родитеља у дијадним релацијама родитељ–дете. Низом линеарних регресионих анализа испитивани су доприноси квалитета кородитељске сарадње свакој од мерених димензија васпитног стила очева и мајки. Показатељи су приказани у Табели 5.

Табела 5: Значајност модела

Критеријум		R	R2	F	p
Васпитни стил оца	афективна димензија	.566	.321	88.751	.00
	димензија контроле	.324	.105	22.098	.00
Васпитни стил мајке	афективна димензија	.312	.097	20.526	.00
	димензија контроле	.258	.067	13.675	.00

Квалитет кородитељске сарадње показао се значајним предиктором свих мерених димензија васпитних стилова. На Графикону 1 приказани су парцијални доприноси кородитељске сарадње свакој од димензија васпитних стилова.

График 1: Доприноси кородитељске сарадње мереним димензијама васпитних стилова родитеља

Резултати приказани у Табели 5 и на Графикону 1 указују на значајне разлике у доприносима квалитета кородитељске сарадње димензијама васпитног понашања оца и мајке. Процент варијансе васпитног понашања оца који објашњава процењени квалитет кородитељске сарадње (око 32% за афективну димензију и око 11% за димензију контроле) већи је у односу на проценат објашњене варијансе димензија васпитног стила мајке (испод 10% за обе димензије). Такође, парцијални доприноси квалитета кородитељске сарадње димензијама васпитног стила оца, већи су у односу на доприносе/квалитет мереним димензијама васпитног стила мајке.

Интерпретација и анализа резултата истраживања

Иако је као концепт у истраживања и теорију породичних односа уведен значајно касније него што су испитивања родитељства започета, квалитет кородитељске сарадње показао се веома важним чиниоцем васпитних процеса, али и породичне функционалности у целини. Кородитељска сарадња и однос међу родитељима данас се сматра веома важним фактором квалитета родитељства и као такав аспект је већине актуелних модела детерминанти квалитета родитељства (Михић, 2007б). Истраживање приказано овим радом имало је за циљ да опише релације између васпитних стилова, као дијадних односа везаних за васпитне процесе и кородитељских односа као тријадних који су у вези са бригом и васпитањем детета.

Као и у већини других истраживања васпитних стилова и на узорку овог истраживања родитељи су у највећем проценту оцењивани као топло-попустљиви (Genc, 1988; Genc i Kodžopeljić, 1995; Михић, 2005; Михић i sar., 2006; Petrović, 2007; Zotović i sar., 2007). Мајке су процењене као топлије и емотивно укљученије у однос са дететом у односу на очеве, а разлике међу родитељима у начину и ставовима према постављању правила и граница, одржавању контроле и родитељског надзора нису уочене. Квалитет кородитељске сарадње процењен је као умерено изнад теоријског просека.

Питање које је отворено самим концептом кородитељских односа као тријадне релације тиче се природе и правца међусобних релација између дијадних и тријадних релација које у основи имају васпитање и бригу о детету. Наиме, иако истраживања указују да сличности међу родитељима доприносе функционалнијим кородитељским односима, нити теорија, нити истраживања не имплицирају да родитељске улоге, начин њиховог испуњавања, васпитни ставови и квалитет родитељства оца и мајке укључених у родитељски савез морају бити исти (Feinberg, 2003). При томе васпитни стилови и кородитељски односи у једној нуклеарној породици, укључују исте чланове, али у различитим релацијама. У том смислу, отворено је питање какве су релације и међусобни доприноси оних аспеката родитељског функционисања који се тичу дијаде отац–дете или мајка–дете (какав је васпитни стил) и аспеката родитељског функционисања који укључује тријаду отац–мајка–дете (какав је родитељски савез). На правилност да одређене карактеристике васпитних стилова могу да допринесу квалитету родитељског савеза указивала су и ранија истраживања. Gable и сарадници су, на пример, показали да такав ефекат може да оствари усаглашеност у васпитним ста-

вовима оца и мајке (Gable *et al.*, 1994). С друге стране, системски породични оквир, који је значајно и допринео увођењу концепта родитељског савеза, имплицира могућност да кородитељски односи развијају метаправило о васпитним процесима утичући на тај начин повратно на само васпитно понашање оца и мајке. Овакав облик међусобне релације мерених варијабли провераван је овим радом. Резултати указују да је на основу кородитељске сарадње могуће предвидети карактеристике васпитног стила оба родитеља. При том је проценат објашњене варијансе значајно већи за димензије васпитног стила оца. Ови резултати указују на неколико питања.

Прво од њих тиче се значајних разлика у релацијама васпитних стилова и кородитељске сарадње код очева и код мајки. Тенденција да функционалност кородитељских односа значајно доприноси карактеристикама васпитног понашања оца, подсећа на тенденцију израженијег »преливања« (»spil-over« ефекта) тензије из односа међу партнерима на однос родитељ–дете. »Преливање« тензије је израженије на готово свим дечијим узрастима код очева него код мајки (Almeida *et al.*, 1999). »Преливање« се најчешће уочава у продуженим афектима, тако да се љутња и бес из партнерских конфликта преносе у однос са дететом што се повезује са одбацивањем, мањом укљученошћу, експресијом негативних емоција, изражавањем љутње, повећаном учесталосту кажњавања и контролом у односу са децом (Goldberg *et al.*, 2002; Lindahl *et al.*, 1997; Lindahl & Malik, 1999; Osborne & Fincham, 1996). С обзиром на то да ефекат кородитељских односа има највећи утицај на емотивну компоненту васпитног стила родитеља, могуће је да недовољно функционална кородитељска сарадња на сличан начин као и тензија у браку утиче на квалитет односа родитељ–дете који се тиче емотивне укључености, прихватања и емпатије. Разлике између очева и мајки у чиниоцима квалитета односа родитељ–дете готово су доследан резултат истраживања која се баве овом тематиком. На однос отац–дете утиче много више фактора него на однос мајка–дете, а ефекти заједничких чинилаца су израженији (Simons *et al.*, 1990). Овакви подаци добијају се и када се васпитање операционализује дихотомним разликовањем васпитних ставова, топло – са нагласком на подршку и контролишуће – са нагласком на дисциплину (Simons *et al.*, 1993). Резултати истраживања указују и да лоши односи у браку значајно другачије корелирају са квалитетом односа отац–дете и мајка–дете. Код очева су релације са смањеним квалитетом односа са дететом израженије и укључују дистанцирање од детета, смањену емотивну укљученост, одбацивање и слично (Belsky *et al.*, 1991; Belsky & Jaffe, 2005). Уверења о родитељс-

ким улогама остварују такође изражене ефекте на квалитет односа отац–дете, док код мајки такав ефекат није препознат (Mihic, 2006).

Друго питање, отворено подацима о разликама у ефектима квалитета кородитељске сарадње на васпитне стилове очева и мајки, тиче се чиниоца који утичу на васпитно понашање мајки. Самим квалитетом кородитељске сарадње објашњен је веома мали проценат варијансе васпитних стилова мајке. И подаци из других истраживања указују на правилност да, чак и кад се знају чиниоци који нарушавају функционалност брачних и кородитељских односа, ефекти који се препознају на васпитно понашање мајки веома су мали (Hughes *et al.*, 2004; Mihic, 2006; Talbot & Mc Hale, 2004).

Подаци из овог истраживања указују и на доследно израженију повезаност квалитета кородитељске сарадње са афективном димензијом васпитног стила. Такође и друга истраживања обављена код нас указују на значај капацитета или спремности на блиске односе за функционалност породичних релација. Контекст способности и потребе за блиским односима са партнером, изражене кроз сигурност афективне везаности, на пример, кроз ниско избегавање у блиским релацијама, показао се значајним за остваривање функционалне сарадње са партнером по питањима васпитања деце. Међутим и овде су уочене полне разлике – такав ефекат уочен је само код очева (Mihic, 2007a).

Закључак

У истраживањима породица и родитељства доследно се наглашава њихов значај за развој деце и одраслих чланова породичног система. У последње време, истраживања породице имају за циљ и да истраживачки поткрепе теоријске идеје о унутрашњој динамици и међузависности различитих релација међу члановима породице. На тај начин имплицирају се различити путеви деловања на породични систем, како би он пружио оптимум својих могућности за развој.

Истраживање приказано у овом раду имало је сличан циљ – да подацима аргументује повезаност између васпитних стилова, као дијадне, и кородитељске сарадње, као тријадне релације са васпитном функцијом. Указујући на значајну међусобну повезаност дијадно и тријадно конципираних и процењиваних васпитних процеса, резултати су отворили поље практичног деловања на јачање капацитета и пре свега, васпитне улоге породице. Педагошке импликације овог рада односиле би се на питање где је потребно усмерити стручни рад, како би се ојачала васпитна функција породичних односа, а детету пружио оптимум усло-

ва за развој. Теоријске и практичне поставке рада са породицама претпостављају бар два начина деловања (релевантна за овај рад). Један од њих се односи на усмеравање и едукацију самих родитеља о квалитетним васпитним поступцима, како би се повећао квалитет релације родитељ–дете. Други од њих, претпоставља саветодавни рад са породицама, с циљем јачања капацитета за сарадњу међу родитељима на плану васпитања деце и бриге о њима, као и успостављања функционалних релација између родитеља и деце које пружају оптималне услове за развој. Према подацима из овог истраживања, оба начина стручног психолошко-педагошког деловања, требало би да пруже видљиве резултате и у директним односима родитеља и деце, али и у функционалности целокупног породичног система, што би за последицу имало веће капацитете за здрав развој деце и одраслих чланова породице.

У овом истраживању, узорком су обухваћене само породице са дететом адолесцентног узраста. Потребна су додатна истраживања како би се динамика односа између дијадних и тријадних васпитних процеса описала и на другим, ранијим и каснијим, стадијумима животног циклуса породице. Такође, лонгитудиналним истраживањем добила би се могућност праћења ових односа, као и фактора који утичу на појаву и развој унутрашње породичне динамике васпитних процеса. Посебну пажњу ваљало би усмерити на овај домен функционисања у фази потпуног родитељства (породицама са дететом предшколског и млађег узраста), када је васпитна функција породице доминантна. Рад би, у овој развојној фази, захтевао примену другачијих техника за процену васпитних стилова и кородитељске сарадње. Ове технике би се заснивале на опсервацијама и/или самопроцени родитеља, што би довело до низа методолошких питања и захтева за прецизнијим дефинисањем начина процене васпитних релација у породици.

Напомена. Рад је у оквиру пројекта бр 149008 »Психолошке карактеристике друштва у транзицији« који подржава Министарство за науку и технолошки развој и у оквиру пројекта »Породица као вредност у друштву у процесу транзиције« који финансира Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој.

Користићена литература

- Abidin, R. & J. Brunner (1995): Development of parenting alliance inventory, *Journal of Clinical Child Psychology*, 24(1), 31-40.
- Abidin, R. & T. Konold (1999): *Parenting alliance measure-professional manual*. Odessa: Psychological Assessment Resources.

- Allen, S.M. & D. Howkins (1999): Maternal gate-keeping: mothers' believes and behaviors that inhibit greater father involment in family work, *Journal of Marriage and the Family*, 61, 199-217.
- Almeida, D., E. Wethington & A. Chandler (1999): Daily transmissions of tension between marital dyad and parent-child dyads, *Journal of Marriage and the Family*, 61(1), 49-61.
- Belsky, J., L. Youngblade, M. Rovine & B. Volling (1991): Patterns of marital change and parent-child interaction, *Journal of Marriage and Family*, 53, 487-498.
- Belsky, J., K. Crnic & S. Woodworth (1995): Personality and parenting: exploring the mediating role of transient mood and daily hassles, *Journal of Personality*, 63, 905-931.
- Belsky, J. & S. Jaffee (2005): The multiple determinants of parenting; in D. Cicchetti & D. Cohen (eds.): *Developmental psychopathology*. New York: Wiley.
- Everett-Bailey, C. (2005): Assessment of parenting styles and behavior; in M. Cierpka, V. Thomas & D.H. Sprenkle (eds.): *Family assessment, integrating multiple clinical perspectives*. Cambridge: Hogrefe.
- Feinberg, M. (2003): The internal structure and ecological context of coparenting: a framework for research and intervention, *Parenting: Science and Practice*, 3(2), 95-131.
- Fivaz-Deperursinge, E. & N. Favez (2006): Exploring triangulation in infancy: two contrasted cases, *Family Process*, 45(1), 3-18.
- Fletcher, A.C., L. Steinberg & E.B. Sellers (1999): Adolescents well-being as a function of percieved interparental consistency, *Journal of Marriage and Family*, 61, 599-610.
- Floyd, F. & D.E. Zmich (1991): Marriage and parenting partnership: perceptions and interactions of parents with mentaly retarded and typically developing children, *Child Development*, 62, 1434-1448.
- Gable, S., K. Crnic & J. Belsky (1994): Coparenting within family system: influences on children's development, *Family Relations*, 43, 380-386.
- Gable S., J. Belsky & K. Crnic (1995): Coparenting during the child's second year: a descriptive account, *Journal of Marriage and Family*, 57, 609-616.
- Genc, L. (1988): Dimenzije vaspitanja i razvoj ličnosti: teorije i istraživanja, *Psihologija*, 5, 121-132.
- Genc, L. i J. Kodžopeljić (1995): Porodično vaspitanje i dimenzije ličnosti; u Đ. Đurić (ur.): *Ličnost u višekulturnom društvu*, 2. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Goldberg, W., K.A. Clarke-Stewart, J. Rice & E. Dellis (2002): Emotional energy as an explanatory construct for fathers' engagement with their infants, *Parenting: Science and Practice*, 2, 379-408.
- Hughes, F., K. Gordon & L. Gaertner (2004): Predicting spiuises' perceptions of their parenting alliance, *Journal of Marriage and Family*, 66(2), 506-514.
- Karavasilis, L., A.B. Doyle & D. Markiewitz (2003): Associations between parenting style and attachment to mother in middle childhood and adolescence, *International Journal of Behavioral Development*, 27(2), 153-164.
- Lindahl, K.M., M. Clements & H. Markman (1997): Predicting marital and parent functioning in dyads and triads: a longitudinal investigation of marital processes, *Journal of Family Psychology*, 11, 139-151.
- Lindahl, K.M. & N.M. Malik (1999): Observations of marital conflict and power: relations with parenting in the triad, *Journal of Marriage and the Family*, 61, 320-330.
- Lindsey E., Y. Caldera & M. Colwell (2005): Correlates of coparenting during infancy, *Family Relations*, 54(3), 346-359.
- Mc Bride, B. & T. Rane (1998): Parenting alliance as a predictor of father involment: and exploratory study, *Family Relations*, 47, 229-236.
- Mc Conell, M. & P. Kerig (2002): Assessing coparenting in families with school-age children: validation of the coparenting and family rating system, *Canadian Journal of Behavioral Science*, 34(1), 44-58.

- Mc Hale, J. & J. Rasmussen (1998): Coparental and family group-level dynamics during infancy: early family precursors of child and family functioning during preschool, *Development and Psychopathology*, 10, 39-59.
- Mc Hale, J., R. Hogan & N. Rao (2004): Growing points for coparenting theory and research, *Journal of Adult Development*, 11(3), 221-234.
- Mihić, I. (2005): Uloga vaspitnog stila roditelja u proceni porodice; u M. Franceško i M. Zotović (ur.): *Psihosocijalni aspekti društvene tranzicije u Srbiji*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Mihić, I. (2006): *Značaj uverenja o roditeljskim ulogama kao činilaca kvaliteta roditeljstva* (magistarski rad). Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Mihić, I., M. Zotović i J. Petrović (2006): Sociodemografske karakteristike porodice, podela posla u kući i vaspitni stilovi roditelja u porodicama na teoritoriji Vojvodine, *Pedagoška stvarnost*, 1-2, 118-134.
- Mihić, I., M. Zotović i J. Petrović (2007): Koroditeljski odnosi – prikaz dva instrumenta za merenje koroditeljske saradnje; u M. Biro i S. Smederevac (ur): *Psihologija i društvo* (163-178). Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Mihić, I. (2007a): Značaj afektivne vezanosti roditelja za funkcionalnost roditeljskog saveza; u N. Hanak i A. Dimitrijević (ur.): *Afektivno vezivanje: teorija, istraživanja, psihoterapija*. Beograd: Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.
- Mihić, I. (2007b): *Roditeljstvo u porodicama sa adolescentom: faktori kvaliteta*. Beograd: Zadužbina Andrejević.
- Milojković, M., J. Srna i R. Mićović (1997): *Porodična terapija*. Beograd: Centar za brak i porodicu.
- Milošević, Lj. (1995): *Vaspitni odnosi u porodici*. Nikšić: ITP Unireks.
- Minuchin, P. (1985): Families and individual development: provocations from the field of family therapy, *Child Development*, 56, 289-302.
- Osborne, L. & F. Fincham (1996): Marital conflict, parent-child relationships and child adjustment, *Merrill-Palmer Quarterly*, 42, 48-65.
- Petrović, J. (2007): Odnosi u porodicama u Vojvodini: podela uloga, vaspitno ponašanje roditelja i porodična klima; u M. Zotović (ur): *Porodice u Vojvodini: karakteristike i funkcionalnost*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Sabattini, L. & C. Leaper (2004): The relation between mothers and fathers parenting styles and their division of labor in the home: young adults retrospective report, *Sex Roles*, 50(3-4), 217-225.
- Simons, R., L. Whitbeck, R. Conger & J. Melby (1990): Husband and wife differences in determinants of parenting: a social learning and exchange model of parental behavior, *Journal of Marriage and Family*, 52, 375-392.
- Simons, R., J. Beaman, R. Conger & W. Chao (1993): Childhood experience, conceptions of parenting and attitudes of spouse as determinants of parental behavior, *Journal of Marriage and Family*, 55, 91-106.
- Stright, A.D. & S.S. Bales (2003): Coparenting quality: contribution of child and parent characteristics, *Family Relations*, 52(3), 232-240.
- Talbot, J. & J. Mc Hale (2004): Individual parenting adjustment moderates the relationship between marital and coparenting quality, *Journal of Adult Development*, 11(3), 191-205.
- Van Egeren, L. & D. Hawkins (2004): Coming to terms with coparenting: implications of definition and measurement, *Journal of Adult Development*, 11(3), 165-177.
- Volling, B. & J. Elins (1998): Family relationships and children's emotional adjustment as correlates of maternal and paternal differential treatment: a replication with toddler and preschool siblings, *Child Development*, 69, 1640-1656.
- Weissman, S.H. & R.S. Cohen (1985): The parenting alliance and adolescence, *Adolescent Psychiatry*, 12, 24-45.

Zotović, M., I. Mihić i J. Petrović (2007): Socio-demografske i psihološke karakteristike tradicionalnih i egalitarnih porodica sa teritorije Vojvodine; u M. Biro i S. Smederevac (ur): *Psihologija i društvo*. Novi Sad: Filozofski fakultet.

Примљено 27.11.2008; прихваћено за штампу 29.04.2009.

Ivana Mihic, Marija Zotovic, Jelica Petrovic and Bojana Avic
EDUCATIONAL PROCESSES IN THE FAMILY: LINKAGE BETWEEN
THE QUALITY OF DYAD AND TRIAD RELATIONS

Abstract

The goal of the research presented in this paper is to describe the relations between educational styles as dyad and co-parenting relations, as well as triad relations in the family which include processes of upbringing and taking care of the child. The sample comprised families with an adolescent. Data were obtained from 200 respondents, of the average age of 18. Respondents evaluated educational styles of their parents (separately father's, separately mother's) in the *Questionnaire for evaluating parenting style*, and then also the quality of co-parenting cooperation in their families in the questionnaire *Co-parenting relations in the family*. The results indicate a significant correlation between the dimensions of parental styles and co-parenting relation. In that process, more prominent is the contribution of affective dimensions of parenting style, and what was also perceived and described are the differences in mutual relations of educational styles and co-parenting cooperation regarding parent's gender. The effects of the evaluated co-parental cooperation on educational behaviour of the father are more evident.

Key words: co-parenting, parenting style, family with adolescents.

Ивана Михич, Мария Зотович, Елица Петрович и Бояна Авић
ВОСПИТАТЕЛЬНЫЕ ПРОЦЕССЫ В СЕМЬЕ:
СВЯЗЬ МЕЖДУ КАЧЕСТВОМ ДИАДНЫХ И ТРИАДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Резюме

Исследование, результаты которого представлены в предлагаемой работе, имеет своей целью описать отношения между воспитательными стилями как диадных и сородительских, так и триадных отношений в семье, охватывающих процессы воспитания и старания о детях. Испытуемыми оказались семьи с ребенком подросткового возраста. Данные получены от 200 испытуемых, средний возраст которых составлял 18 лет. Испытуемые оценивали воспитательные стили своих родителей (отца и матери отдельно) по *Вопроснику для оценки воспитательного стиля родителей*, а также качество сородительского сотрудничества в их семьях на основании вопросника *Сородительские отношения в семье*. Результаты указывают на наличие значительных взаимосвязей между измерениями воспитательных стилей родителей и сородительскими отношениями. При этом более ярко выражен вклад аффективных измерений воспита-

тельного стиля родителей, а выявлены и описаны и отличия во взаимоотношениях между воспитательными стилями и сородительским сотрудничеством с учетом пола родителей. Эффекты оценки сородительского сотрудничества на воспитательное поведение отца более выражены.

Ключевые слова: сородительские отношения, воспитательные стили, семьи с подростком.